

Developmental and Intergenerational Comparison of Child Rearing Experiences

Aslı TUNCA, Malatya Turgut Özal University, ORCID ID: 0000-0001-5202-2496

Abstract

The research is a phenomenologically patterned qualitative study comparing grandmothers' experiences of raising children and grandchildren and parenting approaches of grandmothers and parents. Fourteen grandmothers, aged 50 to 60 years, participated in the study. The criteria determined for participation in the research are raising their children and raising their grandchildren because both parents are working. The ages of the grandchildren raised by the participants ranged from one to six years old. Data were collected through a semi-structured interview form. The data of the research were analyzed via content analysis. According to the findings of the study, when the grandmothers' experiences of raising grandchildren and raising children are compared, it is observed that it differs in terms of showing interest / care, showing love, taking time, giving priority, punishing, being patient / tolerant, responsibility, doing research, teaching values and apologizing. In terms of partnerships, it has been determined that there are similarities in care methods, value teaching, showing love, applying rules, showing interest / caring, and playing games, respectively. When the approaches of grandparents to the child are compared, it is seen that they show similarities in terms of discipline methods, maintenance methods, and value teaching. In terms of differences, it was found that they differ in terms of setting boundaries, punishing, care methods, showing interest, having a common attitude of parents, rewarding and showing patience, respectively. In line with the findings, it is seen that grandmothers and parents have similar attitudes while raising children, but grandmothers try not to repeat the methods they find inappropriate while raising their grandchildren. In the study, there was no evidence that the generation difference between grandmothers and parents could be an area of conflict.

Keywords: grandchild, grandmother, parents, qualitative research

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 23, No 1, 2022
pp. 414-432
DOI:10.17679/inuefd.935926

Article Type
Research Article

Received
11.05.2021

Accepted
04.05.2022

Suggested Citation

Tunca, A. (2022). Developmental and intergenerational comparison of child rearing experiences, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 23(1), 414-432. DOI: 10.17679/inuefd.935926

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is known that the environment in which the child grows up and the parenting styles of the child can have lifelong effects on the child. According to Erikson (1963), one of the development theorists, especially the infancy and pre-school period, is a critical year. In this period, building trust with caregivers and promoting autonomy and assertiveness are essential. Otherwise, feelings of insecurity, suspicion, and shame may develop due to developmental tasks that cannot be overcome. In our country, although the parents are primarily responsible for the education of the child, lately, when both parents work, grandparents are preferred over institutional care in raising the child (Arpacı & Ersoy, 2007; Attar et al., 2009; Gönüllü & İçli, 2001). Family crises, such as infectious diseases, frequent spouse change, child abuse, dependent parents make grandparents raise the child (Goodman & Silverstein, 2001; Richards & Harris, 2001; Williams, 2011).

Purpose

For grandparents, grandchildren are an important means of being connected to life and perhaps staying young. Grandparents want to collect memories through good relations with their grandchildren and be immortal in their memories (İlgar, 2020). The sense of productivity, which is one of the developmental tasks of middle adulthood, can be gained by giving value education to the grandchild can be considered an invaluable opportunity for grandparents. However, it is important to investigate how grandparents, who have the opportunity to raise children again, raise their grandchildren compared to their own child-rearing habits and how these will affect their child education.

Consistency in the methods applied to the child is an important condition for the healthy development of the child (Raver, 1997). Inconsistent behavior between parents can cause the child not to learn when and how to behave and conflict with his parents or the people around him (Cağdaş & Seçer, 2002). While it is difficult to achieve consistency between parents, partial handover of the child to the grandparents can turn into an intergenerational conflict area due to differences in child-rearing methods. On the other hand, it is known that child rearing methods are passed down from generation to generation. In this study, it is aimed to contribute to the literature by examining the common aspects and differences between the child-rearing approaches of grandmothers and their children (parents) who are from different generations but have to raise the same child because both parents are working.

Method

The research is a qualitative phenomenological study that compares grandmothers' experiences of raising children and grandchildren, and grandmothers' approaches to parenting with parents. The researcher raised her children herself through social networks and invited the grandmothers who were caring for their grandchildren because both parents were working. Fourteen grandmothers with different socio-economic backgrounds and ages between 50 and 60 participated in the study. The grandchildren raised by the participants are between one and six years old.

In the study, a semi-structured interview form prepared by the researcher was used. A preliminary interview was held to determine the appropriate date and time for the participants, explain the content of the research, collect demographic data, and obtain their written consent. After the preliminary interview, the second interview, in which questions suitable for the purpose of the study were asked, took place. The qualitative analysis program was used in the analysis of the study. In the research, qualitative data were analyzed via the content analysis method.

Findings

Comparing grandmothers' experiences with raising grandchildren and parenting children, care (f = 27), affection (f = 21), time allocation (f = 12), priority (f = 11), punishment (f = 27) = 8), patience / tolerance (f = 7), responsibility (f = 2), doing research (f = 2), teaching values (f = 1) and apologizing (f = 1). In terms of similarities, care methods (f = 12), value teaching (f = 10), showing affection (f = 5), applying rules (f = 4), caring (f = 2), games (f = 1) It has been determined that it is similar in terms of.

When the approaches of grandmothers and parents to the child are compared from the perspective of the grandmothers, it is seen that they are similar (f = 39) in terms of discipline methods (f = 16), care methods (f = 12) and value teaching (f = 11), respectively. In terms of differences, setting limits (f = 20), punishment (f = 12), care methods (f = 6), showing interest (f = 2), common attitude of parents (f = 2), rewarding (f = 1) and patience (f = 1) (f = 44).

Discussion & Conclusion

When the findings of the study are evaluated in general, it is seen that parents have quite similar experiences when raising children compared to their parents. Parents also experience similar situations such as the inability of grandmothers to be patient while raising their children, the priority being in other jobs, the division of attention and interest into the life rush, and the more frequent use of punishment. Grandmothers, who seem to want to make up for their inexperience with their grandchildren in their early adult years, also warn them to prevent their children from making the same mistakes. Sometimes they try to spoil the child in order to soften the discipline method applied by the parents. This situation, which will cause the child to experience a dilemma, can do more harm than good. Therefore, it is important that the parents and the grandparents who are partially given the task of raising the child should agree on the approach. In the study, there was no evidence that the generation difference between grandmothers and parents could be an area of conflict. Participants in this research have tried to improve themselves in order to adapt to more new generations. It can be said that the differences between parents and grandmothers are mostly due to developmental tasks and needs.

Çocuk Büyütme Deneyimlerinin Gelişimsel ve Kuşaklararası Karşılaştırılması

Aslı TUNCA, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-5202-2496

Öz

Araştırma, büyükannelerin çocuk-torun büyütme deneyimlerinin ve büyükanneler ile anne-babaların çocuk büyütme yaklaşımlarının karşılaştırıldığı fenomenolojik desenli nitel bir çalışmadır. Araştırmaya yaşları 50 ila 60 arasında değişen 14 büyükanne katılmıştır. Çocuğunu kendi büyütmüş olma, her iki ebeveyni çalıştığı için torununu büyütüyor olma araştırmaya katılım için belirlenmiş kriterlerdir. Katılımcıların büyüttükleri torunların yaşları bir ile altı arasında değişmektedir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre büyükannelerin torun büyütme ve çocuk büyütme deneyimleri kıyaslandığında; ilgi/özen gösterme, sevgi gösterme, zaman ayırma, öncelik verme, ceza verme, sabırlı/hoşgörülü olma, sorumluluk, araştırma yapma, değer öğretimi ve özür dileme açısından farklılaştığı görülmektedir. Ortaklıklar açısından ise sırasıyla bakım yöntemleri, değer öğretimi, sevgi gösterme, kural uygulama, ilgi/özen gösterme, oyunlar oynamada benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Büyükanne ve anne-babanın çocuğa yaklaşımları kıyaslandığında; disiplin yöntemleri, bakım yöntemleri ve değer öğretimi açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir. Farklılıklar açısından ise sırasıyla sınır koyma, ceza verme bakım yöntemleri, ilgi gösterme, anne-babanın ortak tutum sergilemesi, ödüllendirme ve sabır gösterme yönünden farklılaştığı saptanmıştır. Bulgular doğrultusunda büyükanneler ile anne babaların çocuk yetiştirirken benzer tutumlarda bulunduğu ancak büyükannelerin kendi çocuklarını yetiştirirken uygun bulmadıkları yöntemleri torunlarını büyütürken tekrar etmemeye çalıştıkları görülmektedir. Araştırmada, büyükanneler ile ebeveynler arasındaki kuşak farklılığının çatışma alanı olabileceğine dair bulguya rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: büyükanne, torun, ebeveyn, nitel araştırma

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 23, Sayı 1, 2022
ss. 414-432

DOI:10.17679/inuefd.935926

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
11.05.2021

Kabul Tarihi
04.05.2022

Önerilen Atıf

Tunca, A. (2022). Çocuk büyütme deneyimlerinin gelişimsel ve kuşaklararası karşılaştırılması. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 414-432. DOI: 10.17679/inuefd.935926

Çocuk Büyütme Deneyimlerinin Gelişimsel ve Kuşaklararası Karşılaştırılması

Çocuğun geliştigi, büyüdüğü ortamın özelliklerinin ve çocuğa uygulanan ebeveynlik tutumlarının, çocuk üzerinde yaşam boyu etkileri olabilmektedir. Gelişim kuramcılarında Erikson'a (1963) göre özellikle bebeklik ve okul öncesi dönem kritik gelişim dönemlerindedir. Bu dönemde; çocuğun bakım veren kişilerle güven ilişkisi kurabilmesi, özerklik ve girişkenlik davranışlarının desteklenmesi çok önemlidir. Aksi durumda aşılamayan gelişimsel görevler sonucu bireylerde güvensizlik, kuşku ve utanç duyguları gelişebilir. Gelişim kuramcılarında Vygotsky (1978), çocuğun bilişsel gelişiminde yetişkin rollerinin önemli olduğunu vurgular. Ona göre, çocuklar yetişkinlerle ya da diğer çocuklarla işbirliği içinde birlikte çalıştıklarında bilişsel gelişimleri bu durumdan beslenmektedir. Çocuğun bu dönemde merak duygusu gelişmekte, yaşamı soru sorarak tanımaya çalışmaktadır. Bu dönemlerde çocuğun ihtiyacının karşılanmaması, yeterli uyarının verilmemesi, ilgisiz kalınması çocukların bilişsel becerilerine zarar verebilir. Ülkemizde çocuğun eğitiminden birinci derecede sorumlu kişiler ebeveynleri olsa da son zamanlarda her iki ebeveynin de çalıştığı durumlarda çocuğun büyütülmesinde büyük ebeveynler kurum bakımına göre tercih edilmektedir (Arpacı & Ersoy, 2007; Gönüllü & İçli, 2001). Özellikle batılı ülkelerde artan boşanma oranları (Attar vd., 2009), bulaşıcı hastalıklar, sık eş değiştirme, çocuk istismarı, bağımlı ebeveynler gibi aile krizleri büyük ebeveynleri çocuğun büyütülmesinde öncelikli konuma getirmektedir (Goodman, & Silverstein 2001; Richards & Harris, 2001; Williams, 2011). Çocuk büyütme işinin tamamen ya da kısmi olarak büyük ebeveynlere devredilmesinin çocuk eğitime ve büyük ebeveynlere yansımaları araştırmacılar (Choi vd., 2016; Williamson vd., 2003) tarafından merak konusudur. Türkiye'de ise büyük ebeveynlerin artan aile içi rollerine rağmen kısıtlı sayıda çalışmada yer aldıkları görülmektedir. Türkiye alanyazınında yapılan çalışmaların çoğu geleneksel büyük ebeveyn rolleriyle ilgili ve torunların algılarına ilişkin olduğu görülmektedir (Arpacı & Bekar, 2013; Demiriz & Arpacı, 2016; Hazer, 2012). Diğer yapılan araştırmalar yaşlılık, kuşaklararası aktarım, yaşlı ruhsal ve bedensel sağlığı, yaşlılıkta aile içi ilişkileri konularındadır (Baran vd., 2005; Canatan, 2008; Güven, 2000; Kalaycıoğlu, 2012). Bunlar haricinde torun bakmanın büyükanneye etkileri konusunda az sayıda çalışma bulunmaktadır (Tunca & Durmuş, 2019; Uğur, 2018). Anlaşılacağı üzere ülkemizde torun bakan büyük ebeveynleri ele alan araştırmalarla ilgili alanyazında boşluklar bulunmaktadır.

Büyük ebeveynler için torunlar, hayata bağlanmanın ve belki de genç kalmanın önemli birer aracıdır. Büyük ebeveynler torunları ile iyi ilişkiler yoluyla anılar biriktirip onların anılarında ölümsüz olmayı isterler (İlgar, 2020). Orta yetişkinlik döneminin gelişim görevlerinden üretkenlik duygusunun toruna bakımı ile sağlanması büyük ebeveynler için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Çünkü toruna bakmak büyük ebeveynlere, yaşanan zorluklara rağmen psikolojik tatmin duygusu vermektedir (Uğur, 2018). Ancak yeniden çocuk yetiştirme imkânını yakalayan büyük ebeveynlerin, kendi çocuklarını büyütme alışkanlıklarına kıyasla torunlarını nasıl büyüttüklerinin bilinmesi önemli görülmektedir. Çünkü çocuğun eğitiminde görev alan bireylerin bu rolden zevk alması, rolü kabul etmesi, bilgi ve duyarlılık gibi sosyo-psikolojik-duygusal yatırımlarla yaklaşması, çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli koşullardır (Corwyn & Bradley, 2002; Harrell, 1973). Bu çalışmada gelişimsel açıdan iki farklı dönemde (ilk yetişkinlik ve orta yetişkinlik) çocuk büyütme deneyimi yaşamış büyükannelerin

çocuk büyütme ve torun büyütme yaklaşımlarının hangi yönlerden benzerlik ve farklılık gösterdiği incelenmiştir.

Çocuğa uygulanan yöntemlerdeki tutarlılık çocuğun sağlıklı gelişimi için önemli koşullardandır (Raver, 1997). Ebeveynler arasındaki tutarsız davranışlar; çocuğun ne zaman, nasıl davranması gerektiğini öğrenememesine, anne ve babasıyla veya çevresindeki kişilerle çatışma yaşamasına neden olabilmektedir (Çağdaş & Seçer, 2002). Ebeveynler arasındaki tutarlılığın sağlanması güçken, çocuğun büyük ebeveynine kısmi olarak teslim edilmesi, çocuk yetiştirme yöntemlerindeki farklılıklar sebebiyle kuşaklararası çatışma alanına dönüşebilir. Çatışmanın olduğu ortamlarda büyüyen çocuklarda uyum sorunları gelişebilir (Kızıldağ & Şendil, 2006). Çekişmelerin, küskünlüklerin, karşılıklı suçlamaların, kavgaların olduğu evlerde çocuklarda kalıcı psikolojik problemler oluşabilir (Yörükoğlu, 2000). Çünkü çocukların sağlıklı gelişim gösterebilmeleri için en uygunu uyumlu ilişkilerin olduğu ortamlardır. Uyumlu, güvenli ilişkilerin olduğu aile ortamında büyüyen çocuklar; olgunlaşır, kişilik kazanır, güven duyguları gelişir ve özsayıları artar (Yörükoğlu, 2000). Diğer yandan büyük ebeveyn ile ebeveynin çocuk yetiştirme tutumları arasında kuşaklararası farklılığın sanıldığı kadar aksine fazla olmama ihtimali de bulunmaktadır. Çünkü çocuk yetiştirme yöntemlerinin kuşaktan kuşağa aktarıldığı bilinmektedir. Anne ve anneannelerle kuşaklararası yapılan bir çalışmada, çocuklarını okul öncesi dönemde cezalandıran anne ve anneannelerin, cezalandırmayan annelere göre istatistiksel olarak daha fazla fiziksel ihmal ve duygusal ihmale maruz kaldıkları saptanmıştır (Derin, 2018). Dolayısıyla aynı çocuk ile vakit geçiren iki kuşağın (anne-oğul, anne-kız) benzer yaklaşımlar sergileyebileceği de düşünülmektedir. Bu çalışmada farklı kuşaklardan olan ancak her iki ebeveyni çalıştığı için aynı çocuğu büyütme durumunda kalan büyükanneler ve çocuklarının (ebeveynlerin) çocuk büyütme yaklaşımları arasındaki ortak yönler ve farklılıklar incelenerek alanyazına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile çocuk büyütme yaklaşımlarındaki ortak yönlerin ve farklılıkların tespiti okulöncesi rehberlik ve psikolojik danışmanlık faaliyetlerine yön verebilir, torun büyüten büyük ebeveynler ve ebeveynlere yönelik eğitimler için kaynak oluşturabilir. Hem büyük ebeveyn hem de ebeveyn tarafından yetiştirilmenin olası riskleri ve fırsatları bu çalışma ile değerlendirilip psikolojik danışmanlık alanında önleyici ve müdahale edici faaliyetler düzenlenebilir.

Araştırmada, büyükannelerin bakış açısıyla çocuk-torun büyütme deneyimleri incelenerek ve ebeveynlerin çocuk büyütme yaklaşımları ile kıyaslanarak hem gelişimsel hem de kuşaklararası farklılıklar ve benzerlikler saptanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, büyükannelerin çocuk-torun büyütme deneyimlerinin ve büyükannelerin anne-babalar ile çocuk büyütme yaklaşımlarının kıyaslandığı fenomenolojik desenli nitel bir çalışmadır. Fenomenoloji, bireylerin belirgin fenomen ya da kavram ile ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını anlatmalarını sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995). Fenomenoloji günlük olarak sıklıkla karşılaştığımız, yabancı olmadığımız ancak tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı hedefleyen araştırmalarda kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmada da her iki ebeveyn çalıştığı için sıklıkla çocuklarına bakma durumunda kalan büyükannelerin torun büyütme yaşantılarını nasıl

deneyimlediklerini, çocuk büyütme ile arasında farklılık görüp görmediklerini, ebeveynlerinin uyguladıkları yöntemler açısından değişken tutumlar sergileyip sergilemedikleri açıklığa kavuşturmak için fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmacı, sosyal ağlar aracılığıyla çocuğunu kendi büyütmüş, her iki ebeveyni çalıştığı için torununa bakmakta olan büyükanneleri araştırmaya davet etmiştir. Bu kriterlerin belirlenmesinin sebebi en az ebeveynler kadar büyükannenin de çocuk ile vakit geçiriyor olması ve çocuğun büyütülmesinde söz sahibi olmasıdır. Çalışmaya yaşları 50 ila 60 arasında değişen ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip 14 büyükanne katılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılar, ilkokuldan yüksekokula kadar değişen farklı öğrenim düzeyindeki kişilerdir. Katılımcıların tamamı evlidir ve çocuk sayıları bir ile beş arasında değişmektedir. Katılımcıların büyüttükleri torunların yaşları ise bir ile altı arasındadır.

Verilerin Toplanması

Çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında üç alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. İki büyükanne ile görüşme formunun pilot çalışması yapılmıştır. Görüşmelerin ardından sorular açıklık için yeniden yapılandırılmış ve formun son hali verilmiştir. Araştırmanın verileri nitel araştırmalarda en sık kullanılan yöntemlerden görüşme (Merriam ve Grenier, 2019) yoluyla toplanmıştır. Katılımcılar için uygun gün ve saat tespiti, araştırma içeriğinin açıklanması, demografik verilerin toplanması ve yazılı izinlerinin alınması için ön görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların belirlediği çevrim-içi araçla (Whatsapp ve Facetime görüntülü görüşme) gerçekleştirilmiştir. Ön görüşmenin ardından araştırmanın amacına uygun soruların yöneltildiği görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin süreleri ortalama 40 dakikadır. Görüşmeler Nisan-Haziran 2018 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sorulan temel sorular şu şekildedir: “Çocuk ve torun büyütme deneyimlerinize ilgili neler söyleyebilirsiniz?” “Çocuk ve torun büyütme deneyimlerinizi karşılaştırdığınızda, ne tür benzerlik ve farklılıklar görüyorsunuz?” “Ebeveynleri torununuzu nasıl büyütüyor?” “Torun büyütme yaklaşımınız açısından siz ve ebeveynleri hangi noktalarda benzeşiyor ve farklılaşıyorsunuz?”

Verilerin Analizi

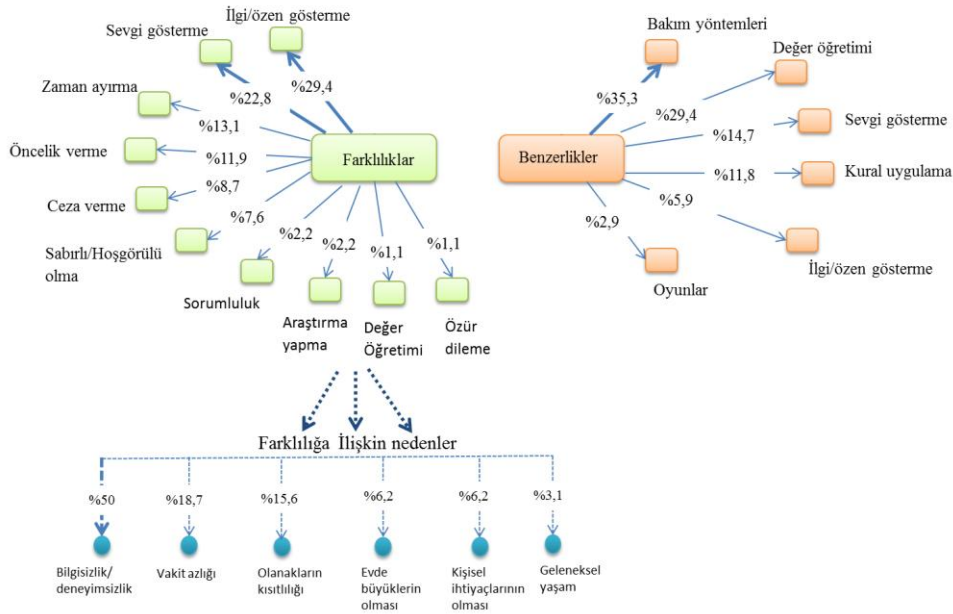
Araştırmanın analizinde nitel analiz programı (Nvivo 10) kullanılmıştır. Araştırmada nitel veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İçerik analizinde, nitel araştırma verilerinin işlenmesi, verilerin kodlanması, temaların saptanması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşama bulunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Araştırmada katılımcılar ile yapılan görüşmelerin ses kayıtlarının deşifresi birebir yapılmış, benzer veriler bir araya getirilip kodlanmış, kodlardaki ortaklıklardan temalara ulaşılmış, tanımlanmaları yapılmış, ardından bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın kod ve temalarının belirlenmesinde öncelikle kuramsal karşılığı olan kod ve temalar tespit edilmiştir. Alanyazında karşılığı olmayanlarda ise katılımcı ifadeleri kod ve tema olarak tayin edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için kodlamaların tutarlılığı incelenmiştir. Veriler iki alan uzmanı tarafından daha kodlanmıştır ve kodlardaki uyum incelenmiştir. Araştırmanın geçerliliği için iki doğrulama yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak görüşmedeki birebir katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. İkincisi, ortaya çıkan verilerin doğruluğunu kontrol etmek için katılımcılardan ikisine çalışma sunulmuş ve üye kontrolü gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, Psikolojik danışmandır ve daha önce büyükanneler ile yaptığı çalışması (Tunca & Durmuş, 2019) bulunmaktadır. Araştırmacının ayrıca aile ve evlilik danışmanlığı alanında uzmanlığı mevcuttur.

Bulgular

Büyükannelerin torun ve çocuk büyütme deneyimlerine ilişkin farklılıklara ve benzerliklere ilişkin veriler Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Büyükannelerin Çocuk Ve Torun Büyütmeye İlişkin Deneyimlerinin Karşılaştırılması

Şekil 1’de görüldüğü gibi büyükannelerin torun büyütmeye ilişkin deneyimleri ile çocuk büyütmeye ilişkin deneyimleri kıyaslandığında sırasıyla ilgi/özen gösterme (f=27), sevgi gösterme (f=21), zaman ayırma (f=12), öncelik verme (f=11), ceza verme (f=8), sabırlı/hošgörülü olma (f=7), sorumluluk (f=2), araştırma yapma (f=2), değer öğretimi (f=1) ve özür dileme (f=1) açısından farklılaştığı görülmektedir. Benzerlikler açısından ise sırasıyla bakım yöntemleri (f=12), değer öğretimi (f=10), sevgi gösterme (f=5), kural uygulama (f=4), ilgi/özen gösterme (f=2), oyunlar (f=1) bakımından benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Farklılıklar

İlgi/özen gösterme: Büyükanneler torunlarına çocuklarına kıyasla daha ilgili ve özenli davrandıklarını belirtmektedirler. Bu kategoriye ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: “Ben çocuklarıma fazla ilgi göstermedim ama torunlarıma fazlasıyla ilgi gösterdim. (Katılımcı 1).” “Torunu çocuğuna göre daha el bebek gül bebe büyütüyorsun. Ne kadar olursa olsun torun yani. Kendi malın değil emanet. Torun demeyeyim de yani emanet diyelim. Annesi yok babası yok, ne bileyim o sana muhtaç. Bu yönden çocuklarıma göre torunuma daha çok dikkat ederim (Katılımcı 12).” “Şimdi bu çocuklar kendi çocuklarımdan ileridirler. Yemek yapsam az olsa yemeğini etlisini çocuklara yaparım. Etsizini ev toplumuna yaparım. Aynen bak onun yemeği ayrıdır. Kendi çocuklarıma böyle ayrıcalık göstermedim ne

yaparsak onu yedik (Katılımcı 5).” *“Mesela çocuklarımın yanında sigara içiyordum ne bileyim sigaralı ortamlara sokuyordum. Şimdi bundan ödüm kopuyor. Sigara içen bir insan olarak asla torunumun yanında içmiyorum. Torunum halen bilmiyor yani içtiğimi bile bilmiyor. Hani çok korudum onları (Katılımcı 8).”*

Sevgi gösterme: Büyükanneler, çocuklarını büyütürken sevgilerini gösteremedikleri ancak torunlarına karşı sevgilerini daha farklı verdiklerini dile getirmişlerdir. Sevgi gösterme kategorisine ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Kendi çocuğumu sevemedim, kendi çocuğumu öpemedim dediğim zamanlar olurdu yani. Her zaman çocuğumu bağırma basamazdım. Ama şimdi torunlarımı bağırma basabiliyorum, sevebiliyorum, öpebiliyorum (Katılımcı 12).”* *“En başta sevgi... Sevgiyi çok farklı veriyorsun. Kendi çocuğuna o kadar veremiyorsun (Katılımcı 7).”* *“Benim çocuklarım diyor ki anne bizi o kadar sevmiyordun belki de diyor. Olabilir belki. Ben çocuklarımı da seviyordum ama bu bambaşka. Sevgisini anlatamam yani. Dünyayı yığsalar, altın doldursalar gözümde yok yani. Onun sevgisi, onun bana bir babaanne demesi. Paraya değışilmez yani hiç (Katılımcı 13).”*

Zaman ayırma: Büyükannelerin torun ve çocuk büyütme açısından farklılaştığı bir başka konu ise torunlarına daha fazla zaman ayırabilmeleridir. Bu kategoriye ilişkin ifadeler şu şekildedir: *“Çocuklar hep böyle üst üste geldiği için çocuklara çok fazla zaman ayıramıyordum. Yani onlara yapabileceğimiz kadar fazlasını yapamıyordum, torunumuza yaptığımız kadar (Katılımcı 6).”* *“Kendi çocuğumuza hiç zaman ayırmadım. Ben kendi çocuğumu büyüttüğümü bilmiyorum ki hiç. Çocuğumla hiç oynamadım (Katılımcı 7).”* *“Mesela ben çocuklarımla çok oynamayı severdim ama bu kadar oynamazdım. Şimdi torunlarımla saklambaç da oynuyorum, kutu kutu pense de oynuyorum ondan sonra al satarım bal satarım da oynuyorum. Hani o zaman hep banaydı işler, çocuklara vakit kalmıyordu (Katılımcı 14).”*

Ceza verme: Büyükanneler çocuklarına karşı daha cezalandırıcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kategoriye ait katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Anne baba olarak yeri geliyor bağıryorduk, çağırıyoruz. Mesela dövme kadar gidiyor bazen, eskiden öyleydik. Belki bilemiyorduk, belki cahildim. Gençliğin vermiş olduğu bir şey yani kızıyordum, bağıryordum. Eğer inadına bir şey yapıyorlarsa onun karşılığında belki bir bağırma, çağırma veya bir tokat atma gibi bir şeyler olabiliyordu. Kendi çocuğum için söylüyorum bunu. Ben şimdi torunuma vuramam, kıyamam ki (Katılımcı 13).”* *“Mesela benim cimciklerim meşhurdur der bizim çocuklar. Kızlarımı cimcikliyorum. Ben şimdi hiçbir zaman torunuma öyle yapmadım (Katılımcı 8).”* *“Ben evlatlarımı büyütürken vurmuşumdur, dövmüşümdür belki çocuklarımı ama ben torunlarımı büyütürken yüksek sesle bile konuşmak istemiyorum (Katılımcı 9).”*

Öncelik verme: Büyükanneler öncelik verme konusunda da torun ve çocuk büyütme arasında farklılık görmektedirler. Katılımcılar, çocuklarını büyütürken onları ikinci plana attıklarını ancak torunlarını hep ön planda tuttuklarından bahsetmektedirler. Bu kategoriye ilişkin örnek ifadeler şu şekildedir: *“Misafir gelecekse hazırlık yapıyorsan çocuklara hep işte bir yerde durmalarını, ortalığı karıştırmamalarını falan söyledim ama torunumda bu olmadı. Torunum hep birinci önceliğim oldu, ondan sonraki işler hep ikinci sıraya geçti (Katılımcı 11).”* *“Ben eskiden çok titiz bir insandım. Evimin temizliği çocuklarımdan da önemliydi. Her gün bu evi dipli bucaklı siler süpürdüm. Çekerdim kanepeleri, koltukları. Ama her gün... Şimdi o olay bitti. Hiç rahatsızlık da vermiyor. Kim ne derse desin umurumda değil şu an. Ben şimdi camı bile silmiyorum, perdemi bile yıkamıyorum boş ver. Ne yapacağım o var çünkü benim bütün önceliğim dünyam o. Sanki ben 30-40 yıldan beri sanki onunla birlikteyim gibi geliyor bana. O üç yıl bana 30-40 yıl gibi geliyor. Onun bir günü bir yıl gibi geliyor bana (Katılımcı 13).”*

Sabırlı/Hoşgörülü olma: Büyükanneler torunlarına karşı daha sabırlı, hoşgörülü olduklarını, çocuklarına karşı bu kadar tahammüllerinin olmadığını belirtmektedirler. Sabırlı/Hoşgörülü Olma kategorisine ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Kendi çocuklarımda bu kadar sabırlı değildim. Hatalarımı görüyorum onda. Keşke dediklerim oluyor yani. Torunumda daha toleranslıyım daha sabırlı oluyorum. Kendi çocuklarımızda hemen ağladıkları zaman sabredemiyordum (Katılımcı 10).”* *“Daha hoşgörülü olabiliyorsunuz. Yani ben olabildim. Çocuklarımı mesela yaramazlıklarına çok tahammül edemezdim.” (Katılımcı 11).* *‘Ben hani bu kadar hiç yüz vermemiştim çocuklarıma.’ (Katılımcı 3).”*

Sorumluluk: Sorumluluk yönünden büyükanneler, çocuklarının sorumluluğunu torunlarının sorumluluğuna göre daha fazla görmekteyler. Buna ilişkin Katılımcı 1’in ifadesi şu şekildedir: *“Torunun belli bir saatte sorumluluğu var. Anneye teslim ediyorsun sorumluluk bitiyor. Ama çocukta bir ömür boyu sorumluluk oluyor.”*

Araştırma yapma: Büyükanneler torunlarını büyütürken çocuklarına kıyasla daha fazla araştırma yaptıklarından bahsetmektedirler. Bu kategoriyi oluşturan katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Çocukta çok araştırma yapmıyorsun ama torunda ben şimdi eksik yanlarımı tamamlıyorum. Pedagogları dinliyorum, kitaplar var onlardan yararlanıyorum (Katılımcı 14).”* *“Ben torunu büyütürken çok fazla kitap okumak istedim. Çocuğumda o kadar arama yapamadım. Nasıl büyütmeliyim ne yapmalıyım, bilgisayardan çok araştırdım (Katılımcı 9).”*

Değer öğretimi: Değer öğretimi açısından büyükannelerin kendilerini sorumlu görmemesi torun ve çocuk büyütmeyle ilişkin bir başka farklılıktır. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 13’ün ifadesi şu şekildedir: *“Çocuğuma verdiğim eğitim ile buna verdiğim eğitim arasında dağlar kadar fark var. Çünkü onun annesi olduğum için ona terbiye verme konusunda daha sorumlu hissettim. Ama torunum daha çok bu terbiyeyi annesi babasından alsın, öğrensın istedim. O sorumluluğu almadım. Yani torunuma karışmıyorum.”*

Özür dileme: Büyükannelerin torun büyütme ile çocuk büyütme arasında gördüğü en son farklılık ise özür dilemedir. Bir büyükanne özür dileme konusunda farklılık olduğunu ifade etmiş, çocuğuna torunundan daha az özür dileyebildiğini belirtmiştir. Bu kategoriye ilişkin katılımcı 11’in ifadesi şu şekildedir: *“Mesela çocuklarımdan çok az özür dilerdim bir yanlış iş yaptığımda, torunlarımdan özür diliyorum mesela şimdi.”*

Görüldüğü gibi büyükanneler genel olarak torunlarına daha ilgili, özenli, sevgi ile sabırlı, hoşgörülü yaklaşırken, onları ilk öncelikleri olarak görmüşler ve onlara daha çok vakit ayırabilmişlerdir.

Farklılığa ilişkin nedenler

Büyükanneler, torun büyütme ile çocuk büyütme arasındaki deneyimlerine ilişkin farklılığın nedenlerine ilişkin de bilgiler vermiştir. Araştırmada bu farklılığa ilişkin nedenler Şekil 1’de sunulmuştur. Büyükanneler torunu büyütme ile çocuğu büyütme arasındaki farklılığın sebebini bilgisizlik/deneyimsizlik (f=16), vakit azlığı (f=6), olanakların kısıtlılığı (f=5), evde büyüklerin olması (f=2), kişisel ihtiyaçlarının olması (f=2) ve geleneksel yaşam (f=1) ile açıklamışlardır. Bu bulgulara ilişkin katılımcı ifadeleri şöyledir: *“Bilgili olmuyor çok. Hani sonuçta 20 yaşında anne oluyorsunuz, yani hani eğitim düzeyiniz de aman aman değil (Katılımcı 11).”* *“O zaman demek ki cahillik 18 yaşında evlendim. 19 yaşında çocuk sahibi oldum. Herhalde onun da verdiği bir şey (Katılımcı 14).”* *“Bakmak konusunda ben ulaşamıyordum çocuklara. Mesela işlerim oluyordu çoğu şeyler yarım kalıyordu. Birisini yapıyordum birisini yapmıyordum (Katılımcı 5).”* *“Şimdiki çocukları mesela parklara götürüyoruz. Torunlarımla parklara gideriz. O zaman öyle bir imkân yoktu. Her mahallede park*

yoktu. (Katılımcı 12),” “Kaynana kayınbaba olduğu için çocuklara başka ilgi gösteremiyorsun. Onların yanlarında çocukla ilgilenmek şımartmak gibi (Katılımcı 1).” “Gezmek istiyordum. Gezmelerim var oraya yetişmeye çalışıyordum. Bu yüzden çocuklarla ilgilenmem daha az oldu (Katılımcı 8).” “Bir de çevre tarafından da o zaman ‘Her yere gidemezsin’ işte biri görse ‘Ay orda ne işin var’ der diye bir de çevre baskısı oluyordu önceden ama şimdi o yok mesela (Katılımcı 2).”

Benzerlikler

Bakım Yöntemleri: Torun büyütme ile çocuk büyütme arasında büyükanneler en çok bakım yöntemlerinin benzer olduğunu dile getirmişlerdir. Büyükanneler çocuklarına uyguladıkları uyutma, yedirme saatleri, temiz kıyafetler giydirmeye ve banyo yaptırmaya gibi bakım yöntemlerini torunları içinde uygulamışlardır. Bu kategoriye ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: “Çocuğuma da torunuma da aynı yöntemleri kullanırım mesela. Diyeyim ki, kahvaltısını saatinde yedirmeyi çok isterim. Öğlen yemeğini işte... Yatırmayı, kaldırmayı mesela... (Katılımcı 14).” “Mesela yemek konusu olsun, banyo konusu olsun, temizlik konusu olsun torunlarıma da çocuklarıma gibi davrandım. Bu konular aynıdır (Katılımcı 1).”

Değer öğretimi: Büyükanneler, torunlarını da çocuklarını da büyütürken doğruluk, dürüstlük, büyüğe saygı gibi değerleri öğretme konusunda benzer tutumlar sergilemişlerdir. Değerleri öğretme kategorisini oluşturan katılımcı ifadeleri şu şekildedir: “Doğru dürüst olsunlar, yalansız olsunlar. Ne çocuklarımda istedim onu, ne de torunlarımda da hiç istemem (Katılımcı 10).” “Mesela biri bir şey söylediğinde karşılık vermemesi... Şımarıklığı hiç sevmiyorum çocuklarda. Büyüklerine karşı saygısızlığı çocuklarımda da hiç istemedim, torunlarımda da istemem (Katılımcı 9).”

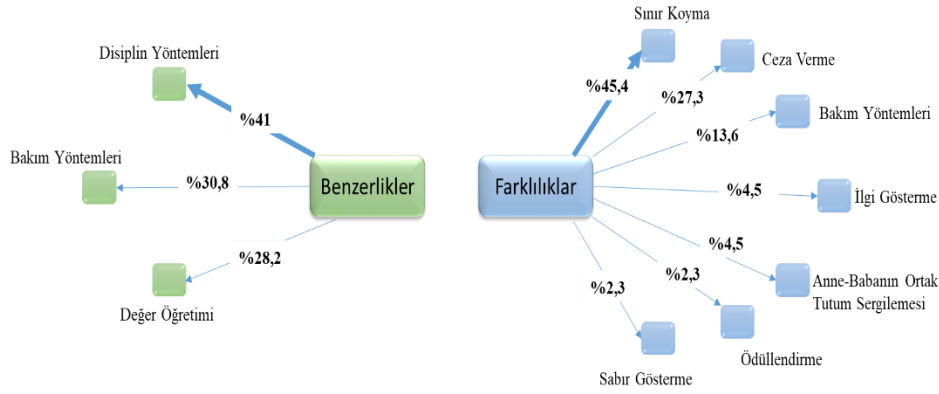
Sevgi gösterme: Bazı büyükanneler torun büyütme ile çocuk büyütme arasında farklılık olduğunu söyleseler de bazıları torunlarına gösterdikleri sevgi ile çocuklarına gösterdikleri sevginin aynı olduğunu belirtmektedirler. Bu kategoriye ilişkin örnek katılımcı ifadeleri şu şekildedir: “Mesela çocuklarıma sevdiğim zaman, nasıl ben kendi çocuğumu ağlayınca göğüslerim sızlar, torunumda da böyle göğüslerim sızlıyordu. Sanki süt geldi hisseydim (Katılımcı 2).” “Ama ben çocuklarıma o zaman da sevgiyle büyüttüm. Çok seviyordum. Torunlarıma da aynı şekilde sevgi ile büyütüyorum (Katılımcı 4).”

Kural uygulama: Büyükanneler, çocuklarına nasıl kurallar uyguladıysa torunlarına da aynı kuralları uyguladıklarını belirtmektedirler. Kural uygulama kategorisine ilişkin katılımcıların örnek ifadeleri şu şekildedir: “Markete gittiğim zaman çocuklarıma da derdim bir tane bir şey alabilirsiniz, ikinci bana soracaksınız derdim. Evet, öyle yaparlardı. Şimdi torunuma da aynı şeyleri söylüyorum (Katılımcı 9).” “Hiçbir zaman ben kendi çocuklarımda da torunlarımda da yapılmayacak, anormal şeylere evet demedim. Yapacağı şeyler kendilerine zarar vermesin. Olabilecek şeyse de hayır demedim. Kendi çocuklarımda da uyguladım o şeyi (Katılımcı 8).”

İlgi/Özen gösterme: Büyükannelerin çocuk büyütme ile torun büyütme arasında benzer olarak gördüğü bir diğer konu ilgi/özen göstermedir. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 1’in ifadesi şu şekildedir: “Torunuma da çocuğuma da ilgi ve şefkatle baktım.”

Oyunlar: Torun büyütme ile çocuk büyütme arasında büyükanneler tarafından ifade edilen son benzerlik ise çocuklarıyla oynadıkları oyunları torunları ile de oynamalarıdır. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 4’ün ifadesi şu şekildedir: “Tren oynuyoruz mesela oğlumla şimdi. Bom oynuyoruz. Ondan sonra el kızartmaca oynuyoruz. İşte çocuklarımla da onları oynuyordum.”

Büyükannelerin ve anne-babaların çocuk büyütme yaklaşımlarının karşılaştırmasına ilişkin bulgular Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Büyükanne ve Anne-Babanın Çocuk Büyütme Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Şekil 2'ye göre büyükannenin bakış açısıyla büyükanne ve anne-babanın çocuğa yaklaşımları kıyaslandığında sırasıyla disiplin yöntemleri (f=16), bakım yöntemleri (f=12) ve değer öğretimi (f=11) açısından benzerlik gösterdiği (f=39) görülmektedir. Farklılıklar açısından ise sırasıyla sınır koyma (f=20), ceza verme (f=12), bakım yöntemleri (f=6), ilgi gösterme (f=2), anne-babanın ortak tutum sergilemesi (f=2), ödüllendirme (f=1) ve sabır gösterme (f=1) yönünden farklılaştığı (f=44) görülmektedir.

Benzerlikler

Disiplin yöntemleri: Büyükanneler nelere izin verileceği, hangi konuda uyarılacağı, ne zaman ödüllendirileceği gibi disiplin yöntemleri açısından çocuğun anne-babası ile ortak tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. Disiplin yöntemleri kategorisine yönelik Katılımcı 7'nin ifadeleri şu şekildedir: *"Anne-baba nasıl davranıyorsa ben de torunuma öyle davranmak istedim. Ben kendi yöntemimle davranmak çok istemedim. Mesela işte dediğim gibi bir yaramazlık yaptığı zaman anlatırdı annesi. Babası da anlatır. Ben de öyle yaptım."*

Bakım yöntemleri: Büyükanneler ile anne-babaların çocuk büyüme konusundaki ortak yönlerinden bir diğeri bakım yöntemleridir. Büyükanneler; torununu yedirme, içirme, uyutma, temizliğini yapma gibi bakım yöntemlerini aynı anne-baba gibi yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 6'nın ifadeleri şu şekildedir: *"Annesiyle aynı uykuyu uyutuyoruz gündüz. Gece şu saatte yatsın, uyutma gündüz diyor uyutmuyorum. Yesin yemesin ona bakmıyor o. Ben de öyle. Yediği kadar yer, yemediğini yemiyor. İsteddiği zaman yiyor. Ona o da bir şey demiyor ben de yani."*

Değer öğretimi: Büyükanneler, akrabaları tanıma, büyüklere saygı, görgü kuralları gibi konularda yani değer öğretimi açısından anne-babaları ile ortak tutum içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Değer öğretimi kategorisine ilişkin örnek ifade şu şekildedir: *"Bağırılmaz büyüklere, büyüklere saygı duyulur, büyükler geldi mi hoş geldin denir. Bunları törenin getirdiği şeyleri uygulamaya çalışıyorum, annesinin de hoşuna gidiyor o da uyguluyor. Akrafa duygularını geliştirme bunları söylüyorum onlar da söylüyor. Veya akrabalara götürüyorum veya anneanne tarafını anlatıyorum bak dayın var, teyzen var çok güzel, iyiler işte, hoşlar onları anlatıyorum (Katılımcı 14)."*

Farklılıklar

Sınır Koyma: Büyükanneler, anne-babalar ile torunlarına sınır koyma açısından farklılaşmaktadır. Büyükannelerden bazıları torunlarına sınır koyma konusunda çok esnek olduklarını ifade ederken bazıları anne-babanın çocuklarını çok şımarttıklarını dile getirmişlerdir. Sınır koyma kategorisine ilişkin örnek ifadeler şu şekildedir: *"Annesi biraz kural koyayım diyor. İşte*

ben de kurallarına karşı geliyorum (Katılımcı 5).” “Mesela benim kızım daha şımartır ben daha hayırsa hayırcıyım. Kızım diyor ki anne ben çalışıyorum yani çocuklarımı hafta sonları görüyorum onun için de onların her dediklerini yapıyorum. Bizde o anneanne ben anne gibi (Katılımcı 9).”

Ceza verme: Büyükanneler ile anne-babaların farklılaştıkları durumlardan biri ceza vermedir. Büyükanneler ebeveynlere göre ceza yöntemini daha az kullandıklarını ifade etmektedirler. Bu kategoriye ilişkin örnek ifadeler şu şekildedir: *“Annesi saçını çekince ona ceza paspası yapıyor, ceza veririm diyor. Ama ben yapmadım, uygulamadım (Katılımcı 10).” “Ona bağırdığı zaman bağıрма diyorum otur ona detaylı anlat. Anlatman lazım. Korkuyor çocuk ister istemez güvenini yitirecek, güvensiz yetişecek. Söylüyorum ama orada karşı karşıya geliyorum baba ile. Anneye de kızıyorum bazen bağıryorsun çocuğa, çocuğa bağırılmaz (Katılımcı 14).”“Tabi annesi daha disiplinlidir. Ceza verebiliyor bazı şeylerde. Biz kıyamadığımız için öyle cezalar koymuyoruz o çocuğa.” (Katılımcı 6).”*

Bakım yöntemleri: Büyükanneler ile anne-babaların farklılaştığı yönlerden bir diğeri ise bakım yöntemleridir. Bu kategoriye ilişkin örnek katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Mesela ben yaz-kış torunumu her öğlen uykuya yatırdım, pijamalarını giydirdim, yatırdım. Annesiyle bu konuda çok şey yapamadık. Yani gündüz gezdiği kıyafetiyle de yatırabilirdi. O konularda çok ayrıştık birbirimizden (Katılımcı 11).” “Baba çikolata falan getiriyordu. Ben de doğaldan yanayım hep kızıyorum. Çok kavga ediyorum oğlumla (Katılımcı 14).”*

İlgi gösterme: Çocuğa yaklaşım açısından büyükanneler, ilgi gösterme yönünden de anne-babalardan farklılaştıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin çocukla ilgilenme konusunda daha az vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. İlgi gösterme kategorisine ilişkin Katılımcı 8’in ifadesi şu şekildedir: *“Hani torunumun hep yanında oldum, sürekli oynadım, sorularına cevap verdim. Ne bileyim, hiç yanlarından ayrılmadım. Hani anneleri babaları onunla o kadar vakit geçiremiyor, ilgilenemiyorlar.”*

Anne-babanın ortak tutum sergilemesi: Büyükanneler çocuğa karşı ortak bir tutum sergilemesi gerektiğini düşünerek anne-babalar ile farklılaştıklarını dile getirmişlerdir. Ortak tutum sergileme kategorisine ilişkin Katılımcı 11’in ifadeleri şu şekildedir: *“Mesela oğlum bir şey dediğinde gelin kızım itiraz etti, o dediğinde öteki itiraz etti. Bunu sık sık onlara anlatmaya çalıştım. Yani bunu çocukların yanında yapmayın. Hani çocuklar taraf tutmasınlar. Hani annem daha çok seviyor, babam daha çok seviyor gibi bir şeye iter onları. Ondan sonra onları bu konuda çok uyardım.”*

Ödüllendirme: Büyükanneler ile anne-babaların farklılaştıkları durumlardan bir başkası ödüllendirme yöntemleridir. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 14’ün ifadeleri şu şekildedir: *“Onlar fazla oyuncak alıyor. Ona karşıyım kızıyorum, doyumsuzluk yapıyor.”*

Sabır gösterme: Büyükanneler ile anne-babaların farklılaştıkları durumlardan sonuncusu ise sabır göstermedir. Büyükanneler anne-babalara göre çocuğa karşı kendilerini daha sabırlı görmekteyizler. Bu kategoriye ilişkin Katılımcı 10’un ifadeleri şu şekildedir: *“Şimdi kızım sabırsızlandığı zaman o çocuktur diyorum mesela. O kadarcık olacak kızımı telkin ediyorum orada. Mesela orada daha çabuk sinirleniyor. Hem ben de vakaları biliyorum. Söylüyorum yani bak ben de gençken sabırsız olup kızıyordum ama bak sonra pişman oluyor insan diyorum. Sabret biraz ağlaması oluyor çocuğun.”*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada, büyükannelerin bakış açısıyla çocuk-torun büyüme deneyimleri incelenmiş ve ebeveynlerin çocuk büyüme yaklaşımları ile karşılaştırılarak farklılıklar ve benzerlikler saptanmıştır. Araştırmanın ilk bulgusuna göre; büyükannelerin torun yetiştirmeye ilişkin deneyimleri ile çocuk yetiştirme yönelik deneyimleri arasındaki farklar benzerliklere göre

daha fazla görülmektedir. Büyükanneler torunlarını daha ilgili/özenli, daha fazla sevgi göstererek ve zaman ayırarak yetiştirmektedirler. Alanyazında bu bulgu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Neugarten & Weinstein (1964) tarafından 50-60 yaş aralığındaki büyük ebeveynlerle yapılan bir çalışmada, katılımcılar büyük ebeveynlik rolünün onlara duygusal doyum verdiğinden bahsetmişlerdir. Büyük ebeveynler iş-güç yüzünden çocuklarına veremediklerini şimdi torunlarına vermek istediklerini, çocuklarından elde edemediklerini torunlarından elde etmek istediklerini belirtmişlerdir. Baran vd. (2005) tarafından yapılan araştırmada ise yaşlı bireylerin % 62,2'sinin torunlarına kendi çocuklarından farklı davrandıkları tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedeni, torun sevgisinin çocuk sevgisinden daha fazla olduğu düşüncesi ve torunların daha iyi yetiştirilmesini istemeleri olarak görülmüştür. Nitel yöntemin kullanıldığı bir çalışmada ise büyükannelerin, çocuk bakımı ile torun bakımını kıyasladıkları görülmüştür. Büyükanneler, çocuklarında eksik kaldıkları noktaları torunları ile telafi etme çabası içinde olduklarını ifade etmişlerdir (Taşkın & Akçay, 2019). Bir başka çalışmada ise Lin ve Harwood (2003) büyük ebeveynlerin, torunlarını kendi çocuklarından daha çok sevdiklerini tespit etmiştir. Bunun sonucunda büyük ebeveynlerin torunlarına kendi çocuklarından daha hoşgörülü davrandıkları ve onlarla daha çok vakit geçirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Büyük ebeveynlerin torun sevgisi; daha çok, gençliklerinde geçim telaşıyla birlikte çocuklarına ayırmadıkları zamanları telafi etme duygusundan kaynaklanmaktadır (Sweeting vd., 2005). Torun büyütme büyük ebeveynler için günlük hayatın yoğun koşuşturmasının bittiği döneme geldiğinden, torun sevgisini daha yoğun yaşamalarının, onlarla geçirdikleri zamanın daha fazla olmasının beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir.

Çalışmada, bazı büyükannelerin torun ve çocuk büyütme yaklaşımlarında benzerlikler olduğu görülmüştür. Büyükanneler tarafından en sık tekrarlanan iki benzerlik, torunlarına da çocuklarına da aynı bakım becerilerini kullanma ve değerleri öğretme konusunda olmuştur. Büyükanneler, torunu uyutma, yedirme gibi bakım becerilerini aynı çocuklarına uyguladıkları gibi yapmışlardır. Çocuk bakımı ile ilgili bilgilerin daha çok büyüklerden öğrenildiği ve çocuklar hastalandıkları zaman geleneksel inançlara göre tedavi edildiği bilinmektedir (Özyağcılar & Öncel, 2012). Eğri ve Gölbaşı'nın (2007) çalışmalarında da kadınların %80'inin bebek bakımında geleneksel yöntemleri tercih ettikleri görülmüştür. Anlaşılacağı üzere bakım yöntemleri açısından kuşak değişse de çoğunlukla değişikliğe gidilmediği benzer tutumların sergilendiği görülmektedir. Bu çalışmada da büyükannelerin torunlarına ve geçmişte kendi çocuklarına benzer bakım yöntemlerini kullanmış olmasının beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir. Ancak, son teknolojiler, gelişen uzmanlık alanları, ortaya çıkan yeni metotlar ile birlikte ebeveynlik ve bunun özelinde annelikte temelden değişimler olmuştur (Dönmez, 2019). Özellikle torun büyüten büyükannelerin değişen bakım yöntemlerine uyum sağlamaları önemli görülmektedir. Çünkü büyük ebeveynlerin kendi çocuk yetiştirme tutum ve yöntemlerini katı bir şekilde değiştirmeden torunlarına uygulaması ebeveynlerle çatışmaya sebep olabilir (İlgar & Tütüncü, 2020). Çocuk yetiştirme tutumlarındaki tutarsızlıklar ve yanlışlıklar çocuklarda öz güven problemleri, kararsızlık, çekingenlik oluşturabilir (Yörükoğlu, 1983). Büyükannelerde görülen bir diğer benzerlik, değer öğretimidir. Bazı büyükanneler çocuklarına olduğu gibi torunlarına aynı değerleri öğretme çabası içinde olmuşlardır. Altan ve Tarhan'ın (2018) çalışmaları bu bulguyu destekler niteliktedir. Çalışmaya göre büyükanneler, torunlarına değer kazandırmak için kendi deneyimlerine başvurmuşlardır. Buna ilave olarak alanyazında büyük ebeveynliğin değer aktarımı hususunda önemli vazifelerinin olduğu bilinmektedir (Canatan, 2008; Seefeldt & Warman, 1990). Büyük ebeveynler, tıpkı çocuklarına değer aktarımında bulunduğu gibi ailenin

geçmişini, kültürünü ve ahlaki değerlerini kuşaklara aktararak torunlarının hayatlarını etkilemektedirler (King vd. 2000). Araştırmada büyükannelerin torun-çocuk büyütmede benzerlik gösterdikleri diğer durumlar; sevgi gösterme, kural uygulama ve ilgi/özen gösterme ve oyunlara ilişkindir. Alanyazında genel olarak büyük ebeveynlerin torunlarını büyütürken kuralları uygulama, onlarla ilgilenme ve onlara sevgilerini gösterme konularında çocuklarından farklı davrandıkları görülmektedir (Baran vd., 2005; Neugarten & Weinstein, 1964). Bu çalışmada da katılımcıların büyük bir kısmı bu konuda farklılaştıklarını söylese de bazı büyükanneler benzerlik olduğunu ifade etmiştir. Bu durum büyükannelerin farklı eğitim seviyesinden ve farklı kültürel çevreden geliyor oluşu ile açıklanabilir.

Araştırmanın son bulgusuna göre büyükanneler anne-babalar ile disiplin yöntemleri, bakım yöntemleri ve değer öğretimi açısından benzerlik göstermektedir. Yapılan çalışmalarda kişilerin çocuklarına karşı yaklaşımlarının özdeşimden etkilendiği ve çocuklarına ana-babalarının kendilerine davrandıkları gibi yaklaştıklarını saptanmıştır (Miller & Swanson, 1958; Sears, 1957). Orta sınıf anneler ile büyükannelerin karşılaştırıldığı bir çalışmada da benzer şekilde, anneannelerin kızlarıyla aynı bakım stratejilerini tercih ettikleri bulunmuştur (Keller & Demuth, 2004). Annenin ebeveynlik tavır ve tutumlarının yaklaşık üçte biri, büyükannenin önceki ebeveyn işlevleri ile açıklanabilmektedir (Smith, 2005). Dolayısıyla çocuğa yaklaşım tarzının kuşaklar arasında geçiş gösterdiği söylenebilir (Grusec & Davidov, 2007; Mızrakçı, 1994). Bu bağlamda büyükannelerin disiplin yöntemleri, bakım yöntemleri ve değer öğretimi açısından anne-babalar ile benzerlik göstermesinin beklenen bir bulgu olduğu ifade edilebilir. Farklılıklar açısından ise büyükanneler sınır koyma, ceza verme, ödüllendirme yöntemlerinde, bakım yöntemlerinde, ilgi gösterme, anne-babanın ortak tutum sergilemesi ve sabır konusunda anne-babalardan farklılaştıklarını ifade etmişlerdir. Büyükannelerin büyük bir çoğunluğu torununa karşı anne-babasına göre daha az sınır koyduğunu, ceza vermediğini, daha fazla ilgili ve sabırlı olduğunu ifade etmiştir. Az sayıdaki büyükanne, kendilerinin anne-babaya göre daha kuralcı olduğunu belirtmiştir. Anlaşılabileceği üzere bu araştırmadaki büyükannelerin çoğunluğu; torunlarına esnek bir tutum ile yaklaştıklarını düşünürken, ebeveynlerin çocuklarına daha katı bir tutum sergilemeyi tercih ettiklerini düşünmektedirler. Yapılan araştırmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Büyük ebeveynlerin toruna yaklaşımlarının incelendiği bir araştırmada büyük ebeveynlerin, torunlarına karşı aşırı hoşgörülü olduğu, ailenin koyduğu kuralları uygulamadığı okul öncesi öğretmenlerin gözlemlerine göre saptanmıştır (Özyürek vd., 2013). Aktaş (1995) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise çalışan 163 anneye karşılaştıkları sorunlar sorulmuş, büyük ebeveynlerle çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin konusunda çatışmaya düştüklerini aynı görüşü paylaşmadıklarını dile getirmişlerdir. Buraya kadar açıklanan araştırmalarda görüldüğü gibi alanyazında ebeveynler ile büyükannelerin çocuk büyütme yöntemlerinde hem benzerlikler olduğunu belirten hem de farklılıklar olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu durum, çocuk yetiştirmeyi etkileyen pek çok faktörün bulunması ile açıklanabilir. Ebeveyn yaşı (Gölcük, 2014), eğitim düzeyi (Bornstein & Zlotnik, 2008), ekonomik durum (Brody vd., 1999), bakılan çocuğun cinsiyeti (Navaro, 2003), kendi yetiştiriliş tarzları (Tezel-Şahin & Özyürek, 2010) çocuk yetiştirmeyi etkileyen etmenlerden bazılarıdır. Dolayısıyla büyükanneler, bu değişkenlerdeki uyuma göre ebeveynlerle kendilerini çocuk yetiştirme yöntemlerine göre kıyaslamış olabilir.

Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde büyükannelerin, ilk yetişkinlik yıllarındaki tecrübesizliği, geçmişte çocukları ile yaşadıklarını torunlarıyla telafi etme isteğinde

bulunmaktadırlar. Ayrıca çocuklarının da aynı hatalara düşmemesi için onları uyarılmaktadırlar. Bazen de anne babanın uyguladığı disiplin yöntemini yumuşatmak için çocuğu şımartma yoluna gitmektedirler. Çocukta ikilem oluşturacak bu durum çocuğa faydadan çok zarar verebilir (Yörükoğlu, 2000). Bu yüzden ebeveynlerin ve kısmi olarak çocuğa büyütme görevi verilmiş büyük ebeveynlerin çocuğa ortak tutum ile yaklaşma hususunda anlaşmaları önemli görülmektedir. Araştırmada, büyükanneler ile ebeveynler arasındaki kuşak farklılığının çatışma alanı olabileceğine dair bulguya rastlanmamıştır. Bu araştırmaya katılan katılımcılar daha çok yeni kuşağa adapte olabilmek için kendilerini geliştirmeye çalışmışlardır. Büyükanneler, kitaplar ve pedagoglar aracılığı ile çocuk bakımı ve eğitimi konusunda yeni bilgiler edinmektedirler. Çünkü büyük ebeveynler için torunların iyi yetişmesi önemli görülmektedir (Baran vd. 2005). Ebeveynler ile büyükanneler arasındaki farklılıkların daha çok gelişimsel görev ve ihtiyaçlardan kaynaklanmakta olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre bazı öneriler getirilebilir. Araştırmada, torun büyütme görevini kısmi olarak yürüten ve bu görevin gönüllüleri büyükanneler ile çalışılmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda çeşitli nedenlerle (erken gebelik, boşanma, ölüm, salgın hastalık vb.) torun büyütme görevi zorunlu olarak tamamen büyük ebeveyne devredilen örneklem grubu ile çalışılabilir. Bu zorunluğun büyük ebeveynler üzerindeki etkileri araştırılabilir. Araştırma büyükannelerden alınan veriler ile gerçekleşmiştir. Bir başka çalışmada anne-babalarla görüşme yapılabilir. Araştırmada büyükannelerin büyük bir kısmının torunlarına esnek tutumlar sergilemeyi tercih ettiği görülmektedir. Bunun karşılığında ebeveynlerin daha katı bir tutum ile çocuğa muamelede bulunmaları çocukta ikilem oluşturacağından özellikle bakım verenlerin çocuk eğitiminde ortak bir paydada buluşabilmeleri için halk eğitim merkezleri bünyesinde ve çeşitli kuruluşlarda eğitimler düzenlenebilir. Çocuğun yetiştirilmesinde büyükanne bakımını tercih eden aileler için çocuk yetiştirmedeki uyumu geliştirecek aile danışmanlığı hizmetleri psikolojik danışmanlar aracılığı ile verilebilir. Büyükannelerin çağın getirilerine uygun donanımla çocuk eğitimi konusunda gelişimleri desteklenebilir. Çalışan ebeveynler için, çocuklarını kimseye bırakma ihtiyacı duymadan kendilerinin yetiştirebileceği sosyal düzenlemelere gidilebilir. Bu çalışma 14 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu çalışmadaki bulguları genellemek mümkün değildir. Ancak çalışmadaki bulgular diğer araştırmalar için kaynak olabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Araştırmanın verileri 2020 öncesine ait olduğunda etik kurul kararı gerekmemektedir.

Kaynakça/References

- Aktaş, Y. (1995). Çalışan annelerin karşılaştıkları sorunlar ve okul öncesi eğitim kurumlarının önemi, 10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.
- Altan, S. & Tarhan, S. (2018). Büyükanneden toruna: Yaşam boyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı . *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1) , 26-42.
- Arpacı, F. & Bekar, A. (2013). Çocukların büyük ebeveynleri ile etkileşimlerine ilişkin görüşleri. *The Journal of Institute of Social Science*, 29, 11-29.
- Arpacı, F. & Ersoy, A. F. (2007). Kadının çalışmasının ailenin yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi*, 11(11), 41-50.
- Attar, S. S., Tan, J., Buchanan, A., Flouri, E. & Griggs, J. (2009). Grandparenting and adolescent development in two-parent biological, lone-parent and step-families. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 67-75. <https://doi.org/10.1037/a0014383>
- Baran, A.G., Kalıncara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. & Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri: Ankara örneği*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ASAGEM.
- Brody, G.H., Flor, D.L., Gibson, N.M. (1999). Linking Maternal Efficacy Beliefs, Developmental Goals, Parenting Practices and Child Competence in Rural Single-Parent African American Families. *Child Development*, 70(5), 1197-1208.
- Bronstein, M.H. & Zlotnik, D. (2008). *Parenting styles and their effects: Infant and early childhood development*. M. M. Haith & J.B. Benson (Ed.), 496-509, Oxford: Elsevier.
- Canatan, A. (2008) Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 62-71.
- Choi M., Sprang G. & Eslinger J. G. (2016). Grandparents raising grandchildren: A synthetic review and theoretical model for interventions. *Family and Community Health*. 39(2), 120-128. <https://doi.org/10.1097/FCH.0000000000000097>
- Corwyn, R. F. & Bradley, R. H. (1999). Determinants of paternal and maternal investment in children. *Infant Mental Health Journal*, 20(3), 238-256.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Yayınevi.
- Demiriz, S. & Arpacı, F.(2016). Okul öncesi dönem çocuklarının büyük ebeveynleri hakkındaki görüşlerinin incelenmesi.*Cankırı Karatekin University Journal of Institute of Social Sciences*, 7(1), 707-726.
- Derin, G. (2018). Kuşaklararası ekseninde psikotarih temelli çocuk yetiştirme stillerinin travma, bağlanma ve dissosiyasyon açısından incelenmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Dönmez, D. (2019). Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. Penguin Books.
- Goodman C. C. & Silverstein M. (2001). Grandmothers who parent their grandchildren: an exploratory study of close relations across three generations. *Journal of Family Issues*. 22(5), 557-578. <https://doi.org/10.1177/019251301022005002>
- Gölcük, M. (2014). Predicton of Parenting Styles from Child and Maternal Temperamental Characteristics [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Gönüllü, M. & İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 81-100.

- Grusec, J.E. & Davidov, M. (2007). Socialization in the family: the roles of parents. Grusec, J.E. & Hastings, P.D. (ed). In *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp.284- 309). The Guilford Press.
- Güven, S. (2000). Yaşlılıkta aile ilişkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(1), 92-99.
- Harrell, J. E.(1973). *Substitute Child Care, Maternal Employment and the Quality of Mother-Child Interaction. Center for Human Services Development Report No. 23.* Pennsylvania State University.
- Hazer, O. (2012). Büyük ebeveynlerinin ergenler tarafından algılanan özelliklerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Journal of Faculty of Letters*, 29(1), 123-141.
- İlgar, L. (2020). Büyükanne ve büyükbaba olmak: Bu duyguyu tatmak. *Büyükanne büyükbaba okulu* (Ed. Ş. M. İlgar) içinde (ss. 1-16). Pegem Akademi.
- İlgar, L. & Tütüncü, P. (2020). Çocuklarımı nasıl yetiştirdim, şimdi torunlarımı nasıl yetiştiriyorum? *Büyükanne büyükbaba okulu* (Ed. Ş. M. İlgar) içinde (ss. 81-75). Pegem Akademi.
- Kalaycıoğlu, S. (2012). Kuşaklararası dayanışma ve aktif yaşlanma. Retrieved From http://eyh.aile.gov.tr/data/545886b5369dc3281c69af4f/kusaklararasi_dayanisma_ve_aktif_yaslanma_sempozyumu_bildirileri.pdf
- Keller, H., & Demuth, C. (2005). Further Explorations of the "Western Mind." Euro-American and German Mothers' and Grandmothers' Ethnotheories. *Forum Qualitative Sozialforschung*, 7(1), 1-29.
- <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/74>
- Kızıldağ, Ö. & Şendil, G. (2006). Evlilik çatışması ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkilerin bilişsel bağlamsal çerçeve açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 26, 1-20.
- King, V., Elder, G. H. & Conger, R. D. (2000). Wisdom of the ages. In R. D. Conger & G. H. Elder (Ed.). *Children of the land: Adversity and success in rural America* (pp.127-150). University of Chicago Press.
- Lin, M. C., & Harwood, J. (2003). Accommodation predictors of grandparent-grandchild relational solidarity in Taiwan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20, 537-563.
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. Jossey-Bass Publishers.
- Mızrakçı, Ş. (1994). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Miller, D. R., & Swanson, G. E. (1958). *The changing American parent: A study in the Detroit area*. Wiley.
- Navaro, L. (2003). *Gerçekten beni duyuyor musun?* (7. Baskı), Remzi Kitabevi.
- Neugarten, B. L., & Weinstein, K. K. (1964). The changing American grandparent. *Journal of Marriage and the Family*, 26(2), 199–206. <https://doi.org/10.2307/349727>
- Özyazıcıoğlu N & Öncel S. (2012). *Çocuk bakımında kültürel (geleneksel) yaklaşımlar, kültürlerarası hemşirelik*. Ü. Seviğ Ü & G.Tanrıverdi (Ed.). İstanbul Tıp Kitabevi.
- Özyürek, A., Bedge, Z., Özkan, İ., & Yavuz, N.F. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin bakış açısına göre ailedeki yaşlı bireylerin ebeveyn tutumları ve çocuk davranışları üzerine etkisi. VII. *Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 23-25 Mayıs, Karabük.

- Raver, C. (1997). Poor children gain social competence from sensitive interaction with parent. *Brown University Child&Adolescent Behavior Letter*, 13(7), 1-2.
- Richard A. & Harris P. (2001). Second time around': A survey of grandparents raising their grandchildren. *Adoption and Fostering*, 25 (3), 67-69.
<https://doi.org/10.1177/030857590102500309>
- Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21(6), 1123-1129. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x>
- Sears, R. R., Maccoby, E. E., & Levin, H. (1957). *Patterns of child rearing*. Row, Peterson and Co..
- Seefeldt, C. & Warman B. (1990). *Young and old together*. National Association for the Education of Young Children.
- Smith, P. (2005). Grandparents and grandchildren. *The Psychologist*, 18, 684-687.
- Sweeting, H., Ross, N., Hill, M. & Cunningham-Burley, S. (2005). *Grandparents and Teen Grandchildren: Exploring Intergenerational Relationships*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-5231-1>
- Tezel Şahin, F. & Özyürek, A. (2010). Anne-baba eğitimi ve Türkiye'de uygulanan aile eğitim programları. Anne baba eğitimi T. Güler (Ed.). Pegem Akademi.
- Tunca, A. & Durmuş, E. (2019). Büyükannelerin torun büyütme yaşantılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 209-226.
<https://doi.org/10.21497/sefad.586615>.
- Uğur S. B. (2018). Torun bakım faaliyetinin bakım sağlayıcı büyükannelerin sağlık durumları üzerindeki etkisi. *Mediterranean Journal of Humanities Dergisi*, 8(1), 399-415.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* (M. Cole, V. JohnSteiner, S. Scribner, & E. Souberman, eds.). Harvard University Press.
- Williams M. N. (2011). The changing roles of grandparents raising grandchildren. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(8), 948-962.
<https://doi.org/10.1080/10911359.2011.588535>
- Williamson J., Softas-Nall B. & Miller J. (2003). Grandmothers raising grandchildren: an exploration of their experiences and emotions. *Family Journal*, 11(1), 23-32.
<https://doi.org/10.1177/1066480702238468>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (1983). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Aydın Kitapevi Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve sorunları* (11. basım). Özgür Yayınları.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Aslı TUNCA
asli.tunca@ozal.edu.tr